

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.2.2.11>

АНИСТРАТЕНКО Ю. І., ГРИЦЮК І. В.

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАЧЕННЯ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ**

**PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION
OF ACCUSATION IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS OF UKRAINE**

Метою статті є аналіз проблемних аспектів та виявлення особливостей реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні, з можливими пропозиціями щодо вдосконалення чинного законодавства. У статті розглянуто особливості здійснення кримінального провадження. Визначено основні недоліки нормативного врегулювання інституту угод у чинному КПК України. Запропоновано зміни до процесуального законодавства, що дозволять підвищити кількість кримінальних проваджень, а також будуть сприяти реалізації права потерпілого, підозрюваного та обвинуваченого на альтернативне вирішення кримінально-правових спорів. Проблема охорони та захисту прав учасників кримінального провадження потребує найвищого ступеня нормативної регламентації. В КПК України прослідковується розширення кола гарантій забезпечення таких прав. Суттєвого реформування зазнала позиція законодавця щодо охорони прав та законних інтересів не лише обвинуваченого (підозрюваного, підсудного), але й потерпілого. Про це свідчить розширення кола кримінальних правопорушень, провадження щодо яких має здійснюватись у формі приватного обвинувачення. Зроблено висновок, що аналіз нормативних положень КПК України щодо статусу учасників кримінального провадження з боку обвинувачення дає підстави для висновку, що, по-перше, назва цієї групи учасників є умовною, оскільки вона охоплює лише одну із форм кримінального переслідування, яка не враховує ні досудове провадження, ні особливі порядки кримінального провадження, у межах яких також здійснюється кримінальне переслідування. По-друге, до сторони обвинувачення віднесені, по суті, різні групи учасників кримінального провадження: учасники кримінального провадження, які реалізують функцію кримінального переслідування разом із іншими функціями (прокурор, слідчий, оперативні підрозділи, потерпілий, його представник та законний представник у випадках, передбачених КПК України); учасник, який не реалізує цю функцію, однак сприяє її реалізації (керівник органу досудового розслідування). Таким чином, можна стверджувати про умовність віднесення учасників кримінального провадження до сторони обвинувачення, яке сталося, у силу некоректного поіменування сторони, а також через невідповідність функціональної спрямованості їх діяльності обвинуваченню як формі кримінального

© АНИСТРАТЕНКО Ю. І. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансового права (Університет державної фіскальної служби України) ORCID ID: 0000-0003-2660-0568

© ГРИЦЮК І. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики (Університет державної фіскальної служби України) ORCID ID: 0000-0003-2253-4057

переслідування через поліфункціональний характер їх діяльності (що характерно для слідчого, прокурора, оперативних підрозділів, потерпілого, його представника та законного представника, керівника органу досудового розслідування).

Ключові слова: кримінальне провадження, обвинувачення, кримінальні правопорушення.

The purpose of the article is to analyze the problematic aspects and identify the features of the implementation of the function of prosecution in criminal proceedings, with possible proposals for improving existing legislation. The article considers the peculiarities of criminal proceedings. The main shortcomings of the normative regulation of the institution of agreements in the current CPC of Ukraine are identified. Amendments to the procedural legislation are proposed, which will increase the number of criminal proceedings, as well as promote the right of the victim, suspect and accused to an alternative solution to criminal disputes. The problem of protection and defense of the rights of participants in criminal proceedings requires the highest degree of regulation. The CPC of Ukraine traces the expansion of the range of guarantees for ensuring such rights. The position of the legislator on the protection of the rights and legitimate interests of not only the accused (suspect, defendant) but also the victim has undergone significant reforms. This is evidenced by the expansion of the range of criminal offenses, which should be conducted in the form of private prosecution. It is concluded that the analysis of the normative provisions of the CPC of Ukraine on the status of participants in criminal proceedings by the prosecution gives grounds to conclude that, first, the name of this group of participants is conditional, as it covers only one form of criminal prosecution. proceedings, nor special procedures of criminal proceedings, within which criminal prosecution is also carried out. Secondly, the prosecution includes, in fact, different groups of participants in criminal proceedings: participants in criminal proceedings who perform the function of criminal prosecution together with other functions (prosecutor, investigator, operational units, victim, his representative and legal representative in cases provided CPC of Ukraine); a participant who does not implement this function, but contributes to its implementation (head of the pre-trial investigation body). Thus, it can be argued that the participants in the criminal proceedings are conditional on the prosecution due to incorrect naming of the party, as well as the inconsistency of the functional orientation of their activities to the prosecution as a form of criminal prosecution due to the multifunctional nature of their activities. operational units, the victim, his representative and legal representative, head of the pre-trial investigation body).

Key words: criminal proceedings, charges, criminal offenses.

Постановка проблеми. Визнання на законодавчому рівні необхідності реформування кримінальної юстиції в напрямку її гуманізації є, безперечно, вагомим кроком на шляху наближення української правової системи до світових стандартів у сфері захисту прав, свобод та законних інтересів людини й громадянина [1, с. 385].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості кримінального провадження досліджували С.А. Альперт, В.Ф. Бойко, В.Д. Бринцев, Ю.М. Грошевий, В.В. Городовенко, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, В.Ф. Погорілко, М.М. Полянський, В.М. Савицький, В.І. Сліпченко, М.С. Строгович, Р.Д. Рахунов, Л.Д. Удалова, Г.І. Чангулі, Н.М. Чепурнова, В.П. Шибіко, В.І. Шнишкін, М.Є. Шумило та ін.

Метою дослідження є аналіз проблемних аспектів та виявлення особливостей реалізації функції обвинувачення в кримінальному провадженні, з можливими пропозиціями щодо вдосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що кримінальне процесуальне законодавство з урахуванням характеру злочинів розрізняє за особливостями судочинства три групи кримінальних справ, що отримали в юридичній літературі, слідчо-судовій практиці та законодавстві назву, справи публічного, приватно-публічного та приватного обвинувачення. Це і є види обвинувачення, в яких воно реалізується. Реалізація функції обвинувачення відбувається в рамках кримінального переслідування. І таким чином, здійснюється у формах приватного, приватно-публічного та публічного обвинувачення.

В основу диференціації видів обвинувачення повинен бути покладений об'єкт злочинного посягання. У теорії кримінального права є поняття об'єкта злочину як необхідної ознаки складу злочину, що великою мірою визначає природу злочину і ступінь його суспільної небезпеки.

Такими об'єктами є: життя, здоров'я, державна і суспільна безпека, суспільний порядок, порядок управління, здійснення правосуддя, моральність.

Справи публічного обвинувачення. КПК України 2012 р. змінено пріоритети у вирішенні завдань кримінального процесу: на перше місце законодавець наразі ставить захист прав особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, що зобов'язує суб'єктів, що ведуть процес, забезпечувати права та законні інтереси всіх осіб, охороняти суспільство та державу, на відміну від КПК 1960 р., за яким першочерговою у кримінальному провадженні визначалась охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що беруть у ньому участь (ст. 2) [2]. Нормативною основою такого підходу є (ст. 3) Конституції України, якою проголошено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [2].

Отже, завдання охорони від кримінальних правопорушень усіх осіб, навіть тих, хто не є учасником кримінальних правовідносин, а також суспільства та держави є пріоритетним на сучасному етапі розбудови України як правової держави. З огляду на це оновлення нормативної бази взаємовідносин суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності повинно полягати у створенні умов для належного захисту прав і свобод осіб та доцільного застосування державного примусу засобами правового регулювання з метою виконання завдань кримінального провадження.

Л.М. Лобойко визначає імперативний метод правового регулювання як метод, функціональним призначенням якого є забезпечення реалізації положень принципу публічності, а змістом – врегулювання правовідносин між суб'єктами, які беруть участь у кримінальному провадженні, через установлення обов'язків та заборон і відповідальності за їх порушення [3, с. 62].

Диспозитивний метод науковець пропонує розуміти як метод, функціональним призначенням якого є забезпечення реалізації положень принципу диспозитивності, а змістом – врегулювання правовідносин між суб'єктами, які беруть участь у кримінальному провадженні, через встановлення прав і гарантій вільного користування ними [4, с. 62]. Варто зазначити, що позиція автора у тому, що імперативний метод правового регулювання є і буде залишатися основним і переважачим методом до того часу, доки кримінальне і кримінально-процесуальне право будуть залишатися галузями публічного права, є вірною [5, с. 80].

Публічність у кримінальному процесі, як слушно зазначив Ю.М. Грошевий, зветься побудова, за якої розслідування, розгляд і вирішення кримінальної справи провадиться державними органами в державних інтересах і через їх посадові обов'язки поза залежність від волі й розсуду громадян, організацій, інтереси яких безпосередньо порушені злочином. Засади диспозитивності розуміються як «закріплені в нормах кримінально-процесуального права ідеї свободи суб'єктів кримінально-процесуальних відносин, таких, що мають у справі матеріально-правовий або особистий інтерес на свій розсуд розпоряджатися процесуальними правами з метою виникнення, руху або закінчення кримінального провадження, для захисту своїх суб'єктивних прав або охоронюваних законом інтересів» [6, с. 137].

КПК України засадами (принципами) кримінального провадження, поряд з іншими, визнаються як публічність, так і диспозитивність (ст. 7). Тим самим значно розширено приватні начала кримінального провадження. Так, наразі права й обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (ч. 2 ст. 55 КПК України), а не з моменту визнання її потерпілою постановою слідчого, як раніше; суттєво розширено коло кримінальних проваджень, які починаються лише на підставі заяви потерпілого (ст. 477 КПК України); законодавчо закріплена можливість укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим у провадженнях щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у провадженнях у формі приватного обвинувачення (ч. 3 ст. 469 КПК України). Певною мірою приватні начала протестуються й у кримінальних провадженнях публічного обвинувачення в випадках, коли особа не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, а слідчий, прокурор, суд визнає її потерпілою лише за її письмовою згодою (п. 7 ст. 55 КПК України). Підозрюваний, обвинувачений наразі мають право на будь-якій стадії кримінального провадження відшкодувати шкоду, завдану потерпілому, територіальній

громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення. Це право не може бути обмежене (ч. 1 ст. 127 КПК України). Особа, яка примирилася із потерпілим та відшкодувала завдані збитки або усунула заподіяну шкоду, звільняється від кримінальної відповідальності (ст. 46 КК України). Про розширення диспозитивних засад свідчить і те, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється судом присяжних лише за клопотанням обвинуваченого (ч. 3 ст. 31 КПК України) тощо [4].

Сучасний кримінальний процес розвився з приватного обвинувачення. З розвитком і зміцненням держави, його централізації, публічне обвинувачення поступово зайняло пануюче становище в кримінальному процесі. Однією з функцій держави є боротьба зі злочинністю. Вона, володіючи апаратом примусу, повинна охороняти саму себе і законослухняних громадян від злочинних посягань. Воля і дії держави в цьому випадку носять публічний характер і не можуть, не повинні залежати від розсуду, волі, бажання кого-небудь. У великому рахунку кримінальні й кримінально-процесуальні відносини це сфера публічних інтересів. Але приватні започаткування можуть і повинні впливати на них.

Справи приватного обвинувачення. Загальною тенденцією розвитку судочинства в Україні в попередні роки було його «одержавлення», отже, в теперішній час воно має публічний характер і здійснюється від імені держави. В.Т. Нор зазначає, що переважність принципу публічності (засади державності) для кримінального процесу є неминучою і доцільною [7]. Реалізуючи це публічне начало кримінального судочинства (принцип публічності), держава зобов'язала уповноважені нею органи – прокурора, слідчого у межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування у кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити усіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ст. 25 КПК України) [2]. Проте, як зазначає В.Т. Нор, при вчиненні деяких злочинних посягань на права та законні інтереси фізичних осіб законодавець не може не рахуватися з думкою потерпілого щодо притягнення до кримінальної відповідальності і покарання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення [7]. Доволі значним за обсягом виключенням з правила публічності, яке визначається принципом диспозитивності (ст. 26 КПК України) [4], є кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, яке може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого. Інститут приватного обвинувачення є однією з найдавніших форм організації кримінально-процесуальної функції захисту прав і свобод людини, історичною першоосновою зародження та розвитку обвинувачення [8, с. 51]. О. Михайленко зазначає, що приватне обвинувачення виникло раніше від публічного, пройшло у різних країнах свій складний шлях зародження і розвитку, і продовжує удосконалюватися, реформуватися на сучасному етапі державотворення та суспільного розвитку [9, с. 40]. Це стосується й України. Інститут приватного обвинувачення, що згадувався в Статуті кримінального судочинства 1864 р., отримав свій подальший розвиток у кримінально-процесуальному законодавстві союзних республік 1922–1927 рр. і Основ кримінального судочинства Союзу РСР, був збережений у КПК 1960 і 2012 рр. Зазначене вище свідчить про те, що інститут приватного обвинувачення має глибоке історичне коріння, власну історію та періодизацію розвитку.

На відміну від КПК 1960 року, в якому термін «приватне обвинувачення» взагалі не вживався (під ним розумілося «притягнення до кримінальної відповідальності не інакше, як за скаргою потерпілого»), в КПК України 2012 року цьому інституту виділено окреме місце (Глава 36). Його віднесено до особливих порядків кримінального провадження у відповідному Розділі VI, що підкреслює значимість цієї форми здійснення кримінального процесу. Отже, відповідно до КПК України (ст. 477) кримінальним провадженням у формі приватного обвинувачення є провадження, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого [1, с. 386].

Як вважає С.І. Перепелиця, законодавець передбачив, що у випадку вчинення зазначених злочинів потерпілий сам здатен оцінити розмір та можливість виправлення завданої йому шкоди, що і втілюється в наданні йому диспозитивного за своїм характером права подати слідчому або прокурору відповідну заяву, без якої провадження не буде розпочато [10, с.175].

З аналізу п. п. 2, 3 ч. 1 ст. 477 КПК України випливає те, що право на подання заяви про кримінальне правопорушення мають ті особи, які: 1) згідно з п. 2 є чоловіком (дружиною) особи, що вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ст. 128, ч. 1 ст. 130, ч. 1 ст. 146, ч. 2 ст. 152, ч. 1 ст. 153, ч. 1 ст. 286, ч. 1 ст. 296, ч. 2 ст. 361, ч. 2 ст. 362 КК України; 2) є чоловіком (дружиною), іншим близьким родичем чи членом сім'ї особи, що вчинила кримінальне правопорушення, а також у випадку завдання правопорушником (який перебував

у статусі найманого працівника) шкоди виключно власності такої особи (ст. 185, ст. 186, ст. 189, ст. 190, ст. 191, ст. 192, ч. 1 чи 2 ст. 289, ст. 357 КК України) [11; 12].

Проблема охорони та захисту прав учасників кримінального провадження потребує найвищого ступеня нормативної регламентації. В КПК України прослідковується розширення кола гарантій забезпечення таких прав. Суттєвого реформування зазнала позиція законодавця щодо охорони прав та законних інтересів не лише обвинуваченого (підозрюваного, підсудного), але й потерпілого. Про це свідчить розширення кола кримінальних правопорушень, провадження щодо яких має здійснюватись у формі приватного обвинувачення.

Позитивним у цьому є те, що особа зможе сама захищати свої порушені права, що повною мірою відповідає вимогам Конституції, що кожен має право будь-якими, не забороненими законом, засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (п. 4 ст. 55). Крім того, зменшиться кількість кримінальних проваджень, оскільки вони можуть бути розпочаті не інакше, як за заявою потерпілого, а в подальшому і закриті на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, що відповідно сприятиме спрощенню судового розгляду, а тим самим і розвантаженню роботи працівників правоохоронних органів і судів.

Справи приватно-публічного обвинувачення на відміну від справ публічного обвинувачення, можуть бути порушені лише при наявності одного законного приводу – скарги потерпілого, але при їх порушенні, вони розслідуються і розглядаються в тому ж порядку, що і справи публічного обвинувачення. Вони не підлягають закриттю за примиренням потерпілого з обвинуваченим. Встановлюючи особливий порядок кримінального провадження приватно-публічного обвинувачення, законодавець виходить із прагнення охороняти інтерес потерпілого, якому не бажано, щоб порушення, що стосується найбільш інтимних сторін його життя, отримало розголос, пов'язаний у відомих випадках для потерпілого з важкими етичними переживаннями [13, с. 82].

Шляхом пріоритету прав і свобод особи розвивається сьогодні законодавство України, тому що права і свободи особи встановлюють межі для державної влади. В Україні також з'явився ґрунт для закріплення приватних початків у кримінальному процесі. З катастрофою тоталітаризму, проголошенням ідеї правової держави відбулася переоцінка цінностей. Конституція України закріпила обов'язок держави визнавати, дотримувати, захищати права та волю людини і громадянина, що проголошені вищою цінністю [14]. Маються всі підстави для реального переходу від звичного принципу публічності в кримінальному процесі до принципу розумного сполучення в ньому самої публічності та диспозитивності – одному з основних принципів кримінального процесу.

Висновки. Аналіз нормативних положень КПК України щодо статусу учасників кримінального провадження з боку обвинувачення дає підстави для висновку, що, по-перше, назва цієї групи учасників є умовною, оскільки вона охоплює лише одну із форм кримінального переслідування, яка не враховує ні досудове провадження, ні особливі порядки кримінального провадження, у межах яких також здійснюється кримінальне переслідування. По-друге, до сторони обвинувачення віднесені, по суті, різні групи учасників кримінального провадження:

Учасники кримінального провадження, які реалізують функцію кримінального переслідування разом із іншими функціями (прокурор, слідчий, оперативні підрозділи, потерпілий, його представник та законний представник у випадках, передбачених КПК України);

Учасник, який не реалізує цю функцію, однак сприяє її реалізації (керівник органу досудового розслідування).

Таким чином, можна стверджувати про умовність віднесення учасників кримінального провадження до сторони обвинувачення, яке сталося, у силу некоректного поіменування сторони, а також через невідповідність функціональної спрямованості їх діяльності обвинуваченню як формі кримінального переслідування через поліфункціональний характер їх діяльності (що характерно для слідчого, прокурора, оперативних підрозділів, потерпілого, його представника та законного представника, керівника органу досудового розслідування).

Список використаних джерел:

1. Малярчук Н.В., Бондаренко Д.Ю. Інститут приватного обвинувачення в кримінальному процесі України: досвід та новачі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 385–392. URL: <http://www.apdp.in.ua/v71/56.pdf>

2. Кримінально-процесуальний кодекс України: Кодекс від 05.07.2012 № 5076-VI. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

3. Макачук В. С. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. К.: *Атіка*, 2000. 416 с.
4. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права : монографія. Дніпропетровськ : *Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ*, 2006. 352 с.
5. Лобойко Л.М. Співвідношення імперативного і диспозитивного методів кримінально-процесуального права: сучасний стан та перспективи // *Право України*. 2005. № 6. С. 79–83.
6. Грошевий Ю.М. Деякі проблеми кримінально-процесуальної теорії / *Вісник Академії правових наук* : зб. наук. пр. 2004. № 3 (38). С. 135–141.
7. Нор В.Т. Публічність і диспозитивність у кримінальному процесі України: суть, пріоритети, взаємодія, сфера дії. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=0&d=319>
8. Шейфер С. А., Петрова Н. Е. Проблемы реформирования производства по делам частного обвинения в духе расширения частных начал в уголовном процессе РФ. *Государство и право*. 1999. № 6. С. 51–56.
9. Морган Т.Д., Ротанда Р.Д. Профессиональная ответственность / Т.Д. Морган, Р.Д. Ротанда. Уестбери : «Фаундейшн Пресс инк», 1993.
10. Перепелиця С. І. До питання збільшення кількості складів злочинів, провадження у яких здійснюється у формі приватного обвинувачення, за проектом нового Кримінального процесуального кодексу України. *Право і безпека*. 2012. № 1. С. 172–176.
11. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
13. Рогатюк І. В. Обвинувачення у кримінальному процесі України : монографія. К. : *Атіка*, 2007. 160 с.
14. Азаров Ю.І., Письменний Д.П., Хабло Ю.О. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні за рахунок держави / Ю.І. Азаров, Д.П. Письменний, О.Ю. Хабло. *Юридична наука. Кримінальне процесуальне право*. № 5. 2014. С. 49–56.

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.2.2.12>

КОВАЛЕНКО А. В.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ-ГЕРОНТОЛОГА

CHARACTERISTICS OF THE PERSONALITY OF A CRIMINAL GERONTOLOGIST

Метою статті є дослідження основних аспектів скоєння злочинцем злочинів проти літніх людей, кримінологічну характеристику таких злочинців та пояснення причин злочинності проти літніх людей. Стаття присвячена розгляду питання характеристики особистості злочинця, що вчиняє злочини стосовно осіб похилого віку, їх поведінки, а також чіткому дослідженню їх кримінологічного портрету. У статті розглядається місце, особливості, ознаки злочинів стосовно літніх, а також наведено деякі причини латентності злочинності щодо осіб похилого віку. Автором звертається увага читачів на те, що зазвичай саме члени родини є винуватцями жорстокої, нерідко злочинної, поведінки з літніми людьми. Однак не лише родичі вчиняють злочини щодо осіб похилого віку. Так, ці злочини можуть вчиняти і ті особи,

---

© КОВАЛЕНКО А. В. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)